

1 skyrius

Naktį prieš kelionę Sergejus nemiegojo. Galvoje sukosi nerimą keliančios mintys: ar viskas padaryta, ar su visais pasikalbėta, ar neužmiršo kam nors ko nors pasakyti, dėl ko nors įspėti, ar visus reikalingus daiktus įsidėjo. Jis vis nugrimzdavo į miegą, bet nerimas tuoj pat žadino ir vertė vėl iš naujo viską apgalvoti.

Galų gale jis tyliai, kad nepažadintų Lenos, atsikėlė ir nuėjo į virtuvę. Užuoat šitaip vargus lovoje, geriau jau paskaityti ar šiaip tyliai pasėdėti ir pamąstyti. Pamiegosiąs lėktuve, iki Severogorsko keturias valandas teks skristi, užteks laiko pailsėti.

Bet lėktuve nepavyko net nusnūsti. Keturias priekines eiles užėmė dvylika keleivių, o visos kitos vietos buvo užverstos maisto produktais, supakuotais į dėžes ir sugrūstais į visokiausios formos ir dydžio maišus. Greta Sergejaus įsitaisė tvirtas trumpai kirptais plaukais linksmų akių vyrukas su juokingais panosėje styrančiais ūsais. Vyrukas apžvelgė keleivius, pamatė kažkokį pažįstamą ir nieko nelaukęs pradėjo su juo garsiai kalbėtis per dvi juos skiriančias eiles. Sergejus taip ir nesuprato, kodėl jis nepersėdo, jei jau taip reikėjo pasikalbėti: šalia jo pažįstamo buvo laisva vieta.

Kai lėktuvas lėkė kilimo taku, Sablinas, žiūrėdamas pro

langą, mėgino suprasti, ką gi jis jaučia. Liūdesį, kurio neišvengsi, skirdamasis su kuo nors įprastu ir jau tapusiu savu? Palengvėjimą, kad bent dalis problemų liko čia ir naujoje vietoje jos jau nekamuos? Kosmopolito abejingumą? Galvoje sukosi mėgstamo poeto Sašos Čiorno eilutės:

Sudeginti laivus ir prieš save, ir už.

Atgulti lovon ir užmerkt akis.

Miegoti be sapnų ir vien tik iš smalsumo

Po šimto metų atsibust...

Taigi, sudeginti laivus ir prieš save, ir už savęs. Galbūt šie žodžiai tiksliausiai jo būseną ir apibūdino. Artimiausiu metu jis šito miesto ir šitų žmonių nematys, nekvėpuos šituo oru, o kai grįš, viskas čia bus kitaip. Negali nebūti. Todėl, kad viskas keičiasi. Ar į gerąją, ar į blogąją pusę, bet keičiasi. Vietoje nestovi. Įdomu, kaip viskas bus po... po kelerių metų? Kada jis vėl grįš į Maskvą? Po šešių mėnesių, kai bus atostogos? „Po šimto metų atsibust...“ Labai tiksliai pasakyta, kaip tik apie jį, Sergejų Sabliną. Grįžti čia anksčiau nei po šimto metų jam turbūt nesinorės. Gal tik iš smalsumo, pasižiūrėti, kas gi ten vyko, kol jo nebuvo.

Su ta mintimi jis užsimerkė, bandydamas užmigti, tačiau šnekusis kaimynas nenorėjo atsisakyti galimybės sutrumpinti skrydžio laiko maloniu pasiplepėjimu. Jis pradėjo Sergejaus klausinėti tokiais atvejais įprastų dalykų ir sužinojęs, kad Sablinas niekada nėra buvęs Severogorske ir skrenda ten dirbti teismo medicinos ekspertu, labai atkuto ir ėmėsi šviesti bendrakeleivį.

— Mūsų miestą dar prie Stalino pradėjo statyti, — gyvai

pasakojo bendrakeleivis. — Jo manymu, Tolimojoje Šiaurėje reikėjo įkurti didelį miestą kaip tarpinį punktą Šiaurės jūrų kelyje. Miestą pastatyti spėta, juolab rūdynai ir metalo pramonė ten jau gyvavo, tik reikėjo kai ką patvarkyti, kad prieš užsienį nebūtų gėda, geresnių namų, ligoninių, mokyklų pastatyti, kelių nutiesti ir taip toliau. Tai štai, miestą pastatė, o geležinkelio iki Stalino mirties nutiesti nepavyko. O po jo mirties buvo paskelbta amnestija, rehabilitacija ir visa darbo jėga, turėjusi tiesti geležinkelį, išsivažinėjo. Tai kur dabar tą miestą dėti? Jis jau stovi, jame reikia gyventi. Štai taip mūsų Severogorskas iki šiol ir gyvena — toli nuo stambių transporto arterijų. Iki srities centro tenka skristi dvi valandas, iki Norilsko — beveik valandą. Ir tai tik vasarą. O žiemą, kai atideda skrydžius, tai išvis neįsivaizduoji, kiek laiko kelionėje sugaiši, gali oro uoste ir tris paras stumdytis. Traukiniai iki mūsų išvis jokie nevažiuoja, tik lėktuvai skrenda. Na, arba pėsčiomis gali ateiti, jei labai drąsus arba visiškai kvailas. Geležinkelio atšaką po Stalino mirties vis dėlto pavyko nutiesti, bet labai trumputę, ja mūsų gamyklų produkcija vežama į jūrų uostą, o iš ten jau Šiaurės jūrų keliu didžiulėmis baržomis ir krovininiais laivais gabenama į Archangelską.

Sergejaus pašnekovas, kaip paaiškėjo, buvo stambaus kombinato „Poliarinė žvaigždė“ darbuotojas. Kombinatą sudarė trys didžiulės gamyklos ir daugybė antrinių įmonių. Būtent tame kombinate, kaip Sablinas žinojo, ir darbavosi jo bendraklasis Petia Čiumičiovas.

— Piotras Andrejevičius? — pagarbiu balsu per klausė šnekusis Severogorsko pilietis. — Na kaipgi, jis mūsų kombinate vadovauja socialinių programų valdymui. Kombinato darbuotojai

už jį meldžiasi, širdingas žmogus, apie visus pagalvoja, visais pasirūpina. Žinai, kokias jis laidotuvių pašalpas nustatė? Mums jokių rūpesčių neliko!

Sablinui, dar mokykloje iš geografijos pamokų žinojusiam, kad užpoliarėje viešpatauja amžinasis išalas, niekada net į galvą neatėjo, kad tai gali sukelti sunkumų laidojant mirusiuosius. Iš principo tai, žinoma, įmanoma, bet nepaprastai sunku, todėl kapinės Severogorske buvo įrengtos, bet labai mažos, tik tam nedaugeliui miesto gyventojų, kurie neturėjo šeimų Didžiojoje žemėje arba, kaip čia įprasta vadinti, „žemyne“. Visus kitus mirusiuosius cinko karstuose gabendavo ten, kur pasibaigus sutarčiai, grįš artimieji ir rūpinsis jų kapais. Taigi, kad be didelių rūpesčių būtų galima išspręsti mirusiųjų pervežimo ir laidojimo problemą, socialinių programų valdyba kombinato darbuotojams skyrė dideles specialias dotacijas.

Prieš tai buvusiems vadovams, tarybinių laikų direktoriams ir partiniams miesto bosams, privatizavusiems kombinatą, niekaip nesisekė tvarkyti finansinių problemų. Mažinti rūdos gavybos mastą ir gamybos pajėgumus bijota, o gatavos produkcijos neliko nei kuo, nei kur išvežti — sutriko realizacija. Miesto ir kombinato vadovybė dar bandė klausimą spręsti Maskvoje, bet nepavyko. Gatavos produkcijos taip ir nebuvo kur realizuoti, be to, nebuvo ir iš ko mokėti atlyginimų. O jei nėra pinigų lėktuvui — neatostogausi pietuose ir neaplankysi giminių, — nebus galimybės net ir išsinešdinti iš Severogorsko po velnių. Nebenori žmogus čia gyventi, nemoka atlyginimų, nėra pinigų, ketina jis grįžti į „žemyną“, bet neturi už ką bilieto nusipirkti. Štai taip ir gyveno. O paskui atėjo nauji šeiminkai ir perpirko kombinatą

iš senųjų, kurie jau neteko vilties susidoroti su užgriuvusiais sunkumais. Jauni, išsilavinę, energingi verslininkai iš Maskvos ir Piterio greitai išsprendė visus klausimus, gamybinio proceso ir realizacijos organizaciją pastatė ant naujų bėgių, sukūrė efektyvią kadru ir socialinę politiką, ir kombinatas greitai atgavo, o paskui ir pranoko ankstesnes pozicijas. Kelis kartus padidėjo atlyginimai, o mokesčiai į miesto iždą galėjo palaikyti reikiamo lygio visą Severogorsko miesto biudžetinę sferą.

Ko gero, Čiuma nemelavo apie didelį atlyginimą, galvojo Sergejus, klausydamasis bendrakeleivio. Tik įtarimą kėlė jo pastabos apie dabartinį biuro viršininką, kad jis per daug godus, kai reikia įforminti gamybinės traumas. Išvertus į žmonių kalbą tai reiškia, kad gamybinių traumų atveju kombinatas pageidauja tam tikrų teismo medicinos ekspertizės išvadų, o kad tos išvados būtų parašytos tinkamai, biuro viršininkas reikalauja per didelių kyšių. O kas bus, jeigu man iš tikrųjų pavyks pakilti iki biuro viršininko pareigų? Ir aš gausiu kyšių? Arba kaip nors kitaip spaus? Ir kas būtent? Atsiųs Čiumą derėtis ar ką nors iš jėgos struktūrų? Juk mama kažką apie tai kalbėjo, bet aš taip norėjau išvažiuoti...

Jis pabandė išsiaiškinti su bendrakeleiviu, bet vos tik prašneko apie traumas gamyboje, vyriškis gudriai išsisuko ir nukreipė kalbą apie užpoliarės klimatą, apie poliarinę dieną ir poliarinę naktį, apie slėgio svyravimus, kaip sunku prie to priprasti, kaip visą laiką norisi miego: poliarinę naktį dėl nuolatinės tamsos, kuri slopina žvalumą, poliarinę dieną — dėl nuolatinės šviesos, kuri neleidžia tinkamai išsimiegoti.

Lėktuvas pradėjo leistis ir stiuardėsė paskelbė, kad oro temperatūra Severogorske — keturiolika laipsnių šilumos. Po-

liarinė vasara. Dangus giedras ir skaistus, šviečia akinanti saulė. Sergejus pasižiūrėjo į laikrodį — pusė vienuoliktos. Žinoma, vakaro. Čiuma sakė, kad juostinio laiko skirtumas tarp Maskvos ir Severogorsko — plius trys valandos. Vadinasi, čia dabar pusė antros nakties? Nieko sau! Iš tikrųjų, viena yra žinoti, kad egzistuoja toks dalykas kaip poliarinė diena, o visai kas kita — pamatyti savo akimis. Kažkodėl Sergejus net neįtarė, kad viskas būtų taip atrodo, jis manė, kad poliarinė diena — tai kažkas panašaus į Sankt Peterburgo baltąsias naktis, kuriomis jis mėgavosi, kai po trečio kurso ten viešėjo su draugais — tąsyk Šiaurės sostinėje jie praleido dvi kupinas linksmybių, alaus, merginų ir, žinoma, ilgų naktinių pasivaikščiojimų savaites.

Poliarinė diena buvo visiškai nepanaši į baltąsias naktis, visiškai nieko bendra.

Išlipęs iš lėktuvo, Sablinas nustebo pamatęs aplink aerodromą stūksančią maždaug trijų, o gal ir keturių metrų papilkėjusią suslūgusio seno sniego sieną. Kas tai? Juk dabar vasara! Keturiolika laipsnių šilumos!

Šnekusis bendrakeleivis, žingsniuojantis trapu iš paskos, nusijuokė.

— Čia jau nedaug, gerokai aptirpę, buvo gal aštuonių metrų, kai į Maskvą skridau.

Bagazo laukti teko ilgai, nesvarbu, kad oro uostas buvo visai nedidelis. Sergejus jau pradėjo pykti ir karščiuotis, bet pagaliau sunkiai sudejavęs transporteris pajudėjo ir iš krovinių skyriaus pradėjo slinkti krepšiai, lagaminai ir maišai. Sablinas čiupo savo lagaminą ir išėjo į aikštę. Jį žadėjo pasitikti.

Jau nejaunas, kresnas, gerokai praplikęs vairuotojas žilais